

O. N i i n e n ä e

Kodu-unnimuslikust tööst algklassides
(Ettekanne õpetajatele)

Kooli ja elu sidemete tugevdamise ning haridussüsteemi edasiarendamise seaduse elluviimine on üldrahvalik ülesanne, millega likvideeritakse meie kooli mahajäämus üldisest kommunismi ehitamise rindest.

Üheks sammuks sellel teel on algõpetuse elulähedasenaks ja sisukamaks muutmine ning ideoloogilise kasvatustöö tõhustamine kodulooprintsibi rakendamise kaudu. 1. ja 2. klassis onandavad õpilased koduloolise vaatlusõpetuse käigus õige kodutunnetuse peajasjalikult lapse kodu, perekonnaliikmete elu ja tööga seoses oleva materjali käsitlemise kaudu, milleks pole vajalik süstemaatiline koduümbruse uurimine.

Alates 3.klassist on koduloo programm sihipärasena ilmaga, sest programm püstitab ülesande õppida tundma koduümbruse loodust ja elanike tähtsanaid tööalasid, mille kaudu õpilased peavad jõudma kodutunnetuselt kodumaa tunnetamisele. Seega tuleb sisendada koduloo õpetamisega sügavat armastust oma kodukoha ja kogu Nõukogude kodumaa vastu. Nii kujunev patriotismitunne aitab õpilastes kasvatada kommunistlikku moraali, õiget arusaamist meie ühiskonna eesrindlikest saavutustest kõigil elualadel ja siirast sõprustunnet kõigi rahvaste suhtes.

Ühtlasi aitab koduloo õpetamine 3. ja 4.klassis õpilasi ette valmistada loodusloo, geograafia ja ajaloo õppimiseks vanemates klassides.

Eelnainitud eesmärkide saavutamiseks sisaldab 3. klassi koduloo programm teenasid kodukoha looduse, geograafia, ajaloo, inimeste elu ja töö ning ühiskondliku elu korralduse tundmaõppimiseks. Õpetamisel lähtutakse kodust ja kodu lähenast ümbrusest (administratiivseid piire arvestamata), vaadeldes seda meie suure kodumaa osana.

4. klassis jätkub kodukoha looduse tundmaõppimine koos kaarditundmise oskuse arendamisega. Õpitakse tundma kodukoha veekogu ja selle taimestikku ning loomastikku, kodukoha maapinnavorme, kivineid ja maavarasid ning nende kasutamist. Tutvutakse ka loodusjõudude, nagu tuule- ja veejõu kasutamisega kaasaegses

majanduses (elektrienergia saamisel). Eriline koht on tervishoiulistel teenadel, mille käsitlemisel omandatakse teadmisi inimese keha tugevdamisest ja karastamisest kehakultuuri ja tööga; kõneldakse spordibaasidest, kuurortidest ja tasuta arstiabist.

4.klassis algab ka nn. süstemaatiline koduloo kursus - "Kodust kodumaani". Selle käigus täienevad õpilaste teadmised järk-järgult vastavalt sellele, kuidas laieneb uurimisringki kodult kodukohale, kodurajoonile (-linnale) ja koduvabariigile ning edasi kogu Nõukogude Liidule.

On mõistetav, et koduloo programmi nõuete täitmiseks ei piisa headest õpikutest ja õpetaja poolt meisterlikult ülesehitatud tunnist, mis tugineb kohaliku ümbruse ajaloo, revolutsiooniliste sündmuste ja isikute heale tundmisele ning näidismaterjali kasutamisele kohaliku sovhoosi, kolhoosi või tööstusettevõtte seitseaastaku ülesannetest ja edusammudest nende täitmisel.

Et kasvatada õpilastes vankumatut patriotismitunnet ja anda sügavaid teadmisi, tuleb neid aktiveerida kogu koduloolise õppe- ja kasvatustöö protsessis. Selleks pakub koduloo õpetamise käigus aumen-
danatud võimalusi kodu-uurimise organiseerimine. Kodu-uurimine seob kooli tihedamini ümbritseva eluga; see orgaaniline seos ongi kommunistliku kasvatustöö parandamise eelduseks.

Koduloo õpetamisel teostatava kodu-uurimise põhi-
meetodiks on vaatlus. Kõige sisukamad ja tulemuslikumad vaatlused toimuvad vahetult looduses, töö- ja tegevuspaikades. Seepärast saadakse paljude kodulooliste teenade käsitlemiseks lähtenmaterjal õppekäikudel. Kodu-uurimine toimub didaktilisel põhinõttel: tuntu-
tundmatule, ligemalt kaugemale. See tingib ka võrdluste kasutamist. Võrdluses "nüüd ja vanasti" või "nüüd ja tulevikus" mõistavad õpilased kõige paremini meie Nõukogude kodumaa saavutusi, seitseaastaku

gigantseid ülesandeid, mis aitab neile arusaadavaid tulevikuperspektiive luua.

Niisuguses uurimistöös küpseb õpilases tahe meie kodumaa edasisele õitsengule kaasa aidata. See väljendub õppeedukuse tõusust ja aktiivses osavõtus ühiskondlikult kasulikust tööst.

Kodukoha, kodurajooni ja kodumaa saavutuste tundmaõppimisel, eriti kohtumisel revolutsiooniveteranide ja tööeesrindlastega, ei süvene üksnes kodumaarmastus, vaid kasvab ka tahe meie saavutusi kaitsta, saada rahu eest võitlejaks.

Eriline koht koduloo õpetamisel läbiviidavas uurimistöös on ilmavaatlustel. 3.klassis tehakse vaatlusi kollektiivselt, 4.klassis aga individuaalselt. Kohustuslikud igapäevased ilmavaatlused toimuvad ainult kolme kuu vältel: 1 kuu sügisel, 1 kuu talvel ja 1 kuu kevadel. Pikemaajalisi vaatlusi kogu klassiga ei tehta sellepärast, et lapsed tüdinevad kiiresti. Vaadeldakse õhusoojust, pilvitust, tuult, sademeid ja teisi ilmastikulisi nähtusi. Vaatlusperioodide vaheaegadel tehakse märkmeid ainult erakordsete ilmastikuliste nähtuste puhul, nagu esineb lund, suur tuisk, talvine sula, jääminek jms.

Iga vaatlusperioodi lõpul tehakse ilmavaatluste lühikene kokkuvõte, milles märgitakse kõige soojema ja kõige külmana päeva kuupäev ja temperatuur, samuti päikesepaistelistel ja sademetega päevade arv, kõige sagedasem tuule suund jms. Aastakokkuvõttes aga märgitakse veel, mis kuul sadas kõige rohkem lund, mis kuul kõige rohkem vihma, ning sügise, talve ja kevade kõige soojema ning kõige külmana päeva kuupäev ja vastav temperatuur.

Peale sessiooniliste ilmavaatluste organiseeritakse kollektiivselt lihtsaid fenoloogilisi vaatlusi, mille andmed kantakse klassi vaatlusvihikusse. Need sissekanded tehakse vabas kirjeldavas vormis, kuid seejuures kehtib nõue, et iga sissekanne oleks varustatud kuupäevaga, andmetega vaatluskoha kohta ja sissekande

kirjutaja allkirjaga. Nii vaadeldakse sügisel lehtede langemist, viljade levikut, hilissügisel õisi, kevadel punde ja pöösaste pungade puhkemist, lehtinist, urbade ilmnemist, lillede õitsemist, samuti ka loomade, lindude ja putukate valmistumist talveks, nende talvist elu, lindude rännet jms.

Fenoloogiliste vaatluste andnestiku kogumine on otseselt seotud teemade "Sügisel metsas, pargis" ja "Kevade saabumine" käsitlemisega.

Peale kohustuslike ilmavaatluste ja fenoloogiliste vaatluste võib organisseeerida neist enam huvitatud õpilastega pidevaid vaatlusi ulatuslikuma programmi järgi.

Ka ajaloo õpetamine 4. klassis tugineb oluliselt kodu-uurimise andmetele. 4. klassi ajalookursus hõlmab küsimusi kogu Nõukogude Liidust tervikuna ja Eesti NSV-st. Kodu-uurimise andmete abil tuleb õpilastele arusaadavalt ja jõukohaselt selgitada põhilised ajaloolised faktid ja seisukohad. Näiteks programmi teema "Meie Nõukogude kodumaa tänapäevast ja minevikust" käsitlemisel on vaja kodulooprintsipiil - müüd ja vanasti - võrrelda, kuidas töötas nõukogude tööline tänapäeval ja kuidas töötas vanasti käsitööline; kuidas töötavad tänapäeval traktorist ja kombainer, kuidas vanasti talupoeg, kuidas toimub transport tänapäeval, kuidas vanasti. Nende teemade edukas käsitlemine eeldabki kodu-uurimuslikku tööd, kohaliku materjali kogumist ja õpilaste poolt.

Kodu-uurimise materjalil tuginemine muudab lastele paremini mõistetavaks ja omandatavaks, huvitavaks ja kaasakiskuvaks ajaloo õppimise ka järgmiste programmi teemade osas;

"Millest jutustavad muistsed tööriistad ja kalned", "Millest jutustavad muistsed linnused ja sõjariistad", "Meie rahva elust pärisorjusliku korra ajal", "Millest jutustavad mõisahooned, suitsutared ja vanad koolimajad", "Tööliste elust ja võitlusest tsaarivõimu ajal", "Suurest Sotsialistlikust Oktoobri-

revolutsioonist ja nõukogude võimu loomisest", "Sotsialismi ehitamisest Nõukogude Liidus", "Eesti töörahva elust kodanluse võimuseleku aastail", "Nõukogude võimu taaskehtestamisest Eestis ja Suurest Isamaasõjast" ja "Meie elust sõjajärgsel perioodil".

Seega on 4. klassi õpilastel ajaloo õppimine seotud kodukoha ajaloolise materjali kogumisega, mis virgutab neid kodukoha ajalooliste, sealhulgas ka revolutsiooniliste paikade ja isikute tundmaõppimisele õppekäikudel ja isikutega kohtumistel. See on vajalik mitte üksnes ajalootundide näitlikustamiseks, vaid ka kooli koduloolise kogu ning koduloonurga sisustamiseks.

Eespool öeldus avaldubki ajaloo ja koduloo õpetamise seos ja ühtsus.

Kuna koduloo ja ajaloo õpetamisest tulenev kodu-uurimuslik töö algklassides on küllaltki mitmekesine, siis on kogutud materjali võimalik kasutada ka teiste õppeainete tundide sisustamiseks. Nii kirjutatakse enakeele tundides loovkirjandeid õppekäikudel saadud teadmiste ja muljete põhjal, aritmeetika tundides kasutatakse kogutud arvulist materjali peastarvutamisel ja tekstülesannete koostamisel, joonistustundides joonistatakse kogutud esemeid või nähtud sündmusi ja objekte jne. Nii soodustab kodu-uurimuslik töö algõpetuses kõigi õppeainete omavahelist seostamist. See aitab õppekäikude, vaatluste jt. korraldamise osas aega kokku hoida, arendab õpilastes harjumust mitmekülgselt ja põhjalikumalt suhtuda oma töösse.

Algõpetuse ülesannete edukaks täitmiseks on vajalik kooli koduloonurgas järgmine materjal.

1. Mapid kirjaliku ja pildimaterjaliga, milles leidub andmeid ja fotosid kodukohast pärinevate või siin elanud revolutsiooni- ja kultuuritegelastest, Suure Isamaasõja kangelastest, töökalangelastest, kirjanikest jne., rahvaluulet, väljalõikeid kodurajooni ajalehest, kooli ajaloo ja kodukoha ajaloo andmeid, materjale kodukolhoosi (-sovhoosi) või tööstusettevõtte seitse-aastaku ülesandeid ja nende täitmist iseloomustavatest

- majanduslikest näitajatest; fotosid ja kirjeldusi rahvakommetest (jaanipäevast, nardipäevast, vastlapäevast ja nääridest), ajaloolistest paikadest ja looduskaitseobjektidest.
2. Kollektsoonid kivimitest ja maavaradest, kohaliku tööstuse toodete näidetest, kohalikest ehitusmaterjalidest, väetistest, puude virvestest, tainede seemnetest jms.
3. Herbaariumid kohalikest taimedest, eriti lilledest ning puudest ja pöösastest.
4. Topised ja preparaadid lindudest, kaladest ja väikeloomadest.
5. Esemed - vanad töö- ja tarberiistad, riietusesemed, koolitarbed ja õppevahendid jt. Kohalikus rahvarõivas mük.
6. Maketid vanadest ehitustest (rehetare, koolimaja, kõrts jne).

Loomulikult ei suudeta neid õppevahendeid-eksponaate koguda ja valmistada 2-3 aastaga. Seepärast peab koostama koduloomurga organiseerimise plaani, milles olgu märgitud aastate lõikes, mida ühel või teisel aastal koduloomurgale soetatakse. Koduloomurga kujundamist alustatakse nappidesse kogutud materjalidest stendide valmistamisega kodukohast pärinevate, siin elanud või muul viisil antud piirkonnaga seotud tööeesrindlaste, Suure Isamaasõja kangelaste, revolutsioonitegelaste jt. kohta. Et koduloomurka ei kasuta mitte üksnes algklasside õpetajad, vaid ka vanemate klasside bioloogia, geograafia, ajaloo ja kirjanduse õpetajad, siis tuleb ka kooli koduloomurga algklasside osakonna organiseerimine kooskõlastada kooli juhtkonna ja eelnimetatud ainete õpetajate vahel, ning kaasa võmata kooli pioneeri- ja komsonoliorganisatsioon ning koduloo- ja kõik teised ringid.

Sellest kasvab välja väga mitmevalgeline kodumurmuslik klassiväline töö, mis pakub huvitavat ja jõukohast kasulikku tegevust õpilaste enamikule. Kirjandushuvilistele annab tegutsemisvõimalusi rahvaluule, muistendite ja ka kodukohaga seotud ilukirjanduse ja muu kultuuri-

vara tundmaõppimine ja vastavate materjalide kogumine. Ajaloohuvilistele aga on jõukohane koguda suulisi andmeid koduümbruse majandite asutanise, muistsete tööviiside ja ehituste kohta ning ajaloolisi mälestusi. Endastmõistetavalt on nende ülesandeks ka mitmesuguste tarbeesemete kogumine, milledest osa kasutatakse kooli koduloomurgu kujundamiseks, osa antakse muuseumile. Õpilasi võib rakendada ka kohaliku kolhoosi, sovhoosi või tööstuse arengut peegeldavate arvuliste näitajate jälgimisel ja ülesmärkimisel. Noored looduse sõbrad saavad läbi viia fenoloogilisi vaatlusi ja ilmavaatlusi, jälgida loomi ja linde nende elu- ja säögikohtades. Fotohuviliste ülesandeks on eelkõige valmistada fotokogud kodukohast. Sobivaks tööks on ka makettide, lindude tehispesade jms. valmistamine kogutud andmete alusel.

Pole mõeldav, etvsele kogumistöö kõiki ülesandeid suundavad lahendada algklasside õpilased: nad pole suutelised kuivõrd tegema teadusliku väärtusega üleskirjutusi ja andma muul viisil teaduslikult kasutatavaid materjale. Sedagi, mida nad teevad, tuleb õpetajal tublisti juhendada ja isegi abistada. Eriti on õpetaja abil vajalik kogutud suulise ja esemelise materjali varustamisel vajalike lisaandmetega.

On ju selge, et õigesti organiseeritud kodu-uurimisalane töö muutub õpilastele huvitavaks vabaaja veetmise vormiks ja ühtlasi ka neeldivaks ühiskondlikult kasulikuks tööks, millel on tähtis koht õpilaste tahtejõu ja vaimsete võimete arendamisel, huvialade mitmekesistamisel ja silmaringi avardamisel.

Koolides alustatud kodu-uurimisalasest tööst kasvab välja ulatuslik teaduslik isetegevus. - rahva kultuurilise töö üks tugevamaid tugisambaid.

1961

O. Niiniluoto